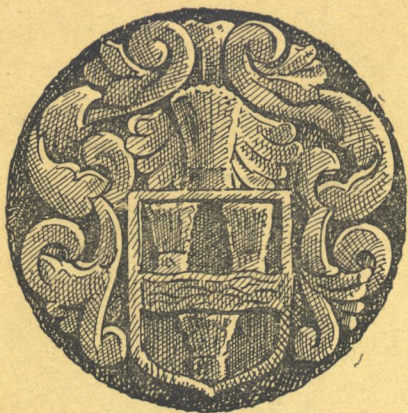

“ Non est mortale quod opto ”

Mesalia

**Tijdschrift voor plaatselijke Geschiedenis
en Folklore**

Orgaan van den Oudheidkundigen Kring
van Wuustwezel

(VERSCHIJNT VIER MAAL PER JAAR)

Negende Jaargang

1934

Nr 2

WESALIA

Tijdschrift voor plaatselijke Geschiedenis en Folklore

Orgaan van den Oudheidkundigen Kring van Wuustwezel.

Beheer : FRANS VERSTRAELEN (postcheckrekening n° 1656.25)

Redactie : KAREL PEETERS.

(Alle correspondentie en zendingen voor het tijdschrift bestemd, gelieve men te adresseeren aan den heer Fr. Verstraelen, Dorpstraat, Wuustwezel.)

De Benoeming van koster-schoolmeester Hendrik Vorsselmans

Een nieuw geschil tusschen Pastoor en Gemeente
(1735-36)

In de vorige afleveringen hebben we een en ander medegedeeld over de koster-schoolmeesters en hun statuut te Wuustwezel in verband met het geschil tusschen pastoor Adam Janssens en de gemeente naar aanleiding van de benoeming van Meester Hendrik Vorsselmans. Aan het slot van dat artikel beloofden we het verloop van dit geschil nader te bespreken.

Zooals men weet was de nieuwe schoolmeester benoemd door de schepenen en 76 ingezetenen, die daartoe een bijzondere vergadering hadden belegd. (27 Juni 1735) We zullen nu aan de hand van de processtukken welke aan den Raad van Brabant werden voorgelegd de beide partijen aan het woord laten.

Over onnoozele boeren en dwingelandij

De pastoor had als eerste argument voorgebracht, dat de benoeming was geschied zonder zijn toestemming en dat niet al de gemeentenaren akkoord waren met deze benoeming. De pastoor was, rechtuit gezegd, weinig kieskeurig geweest in zijn uitdrukkingen. Hij had de onderteekenaars van de benoemingsakte be-

stempeld als « een litanie en een reesem van onnoozele boeren » en had enkele der gegoeden opgesomd, wier toestemming niet was gevraagd.

Bovendien hoorde, volgens het zeggen van den pastoor, de school toe aan de kerk en zou hij den nieuwen schoolmeester doen verhuizen.

De gemeente, of beter gezegd, de groep Vorsselmans-gemeente-heer, kwam nu voor den dag met haar antwoord en in 36 punten zou men trachten de aanklacht van den Eerw. heer pastoor te weerleggen.

Ziehier wat de gemeente vooral deed gelden :

De benoeming was gedaan door schepenen, gezworven, bedezetters, borgmeesters, begoeden en ingezetenen van Wuustwezel, welke samen het totaal der ingezetenen vertegenwoordigden. De heer had te voren zijn toestemming en volmacht schriftelijk gegeven.

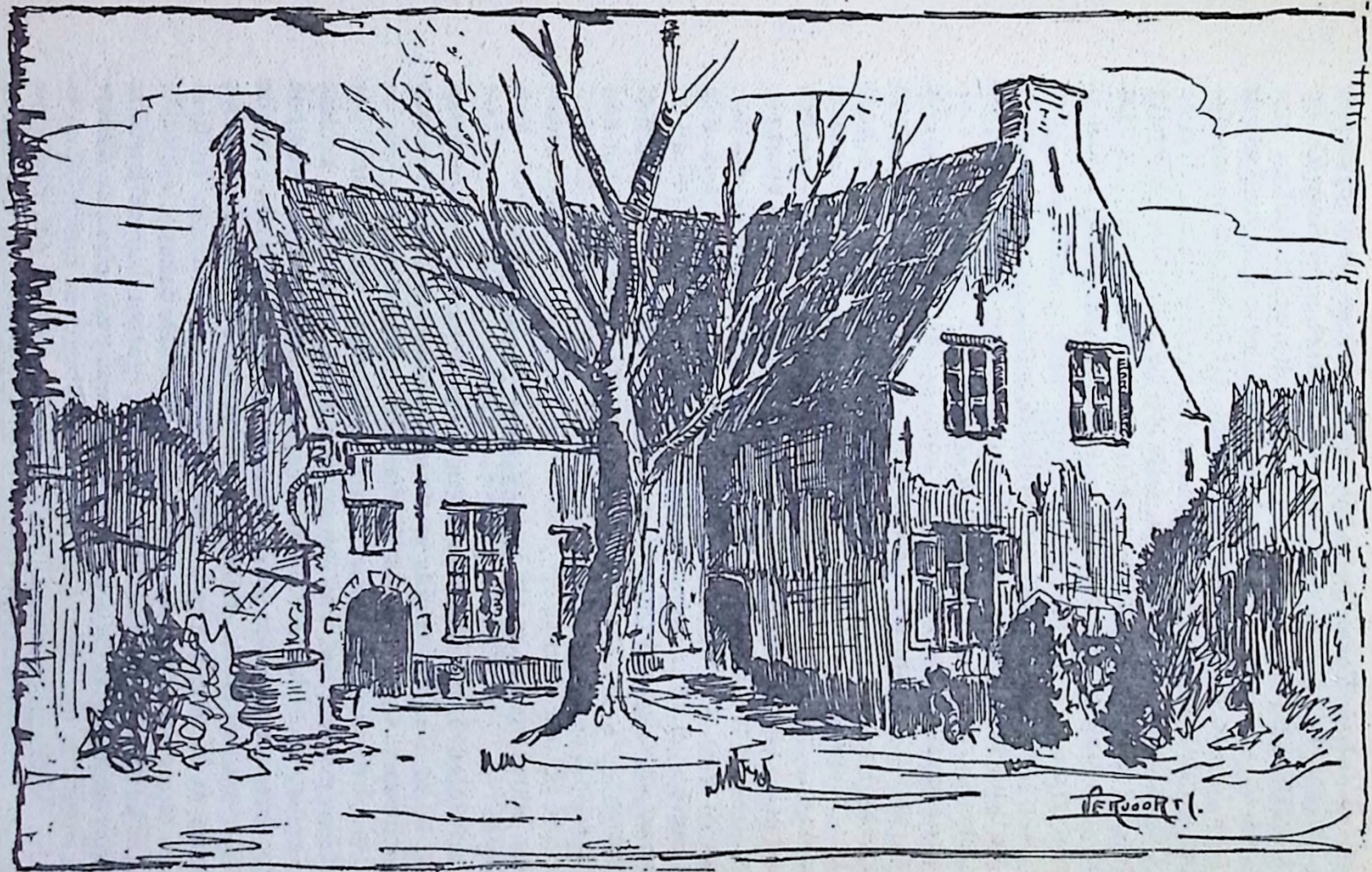
Dat de pastoor met zoo weinig respect sprak over de onder-teekenaars heeft hen zeer verbolgen gemaakt en zij antwoorden « dat het is tegen het karakter van den pastoor, zijn ingenomenheid zoo ver te laten uitmunten van zijn parochianen of gemeentenaren met zoo « afdragende » termen van onnoozele boeren te tracteeren omdat zij hem niet en laten spelen den dwingeland en meester en aldus niet hebben gevolgd zijn gezindheid, die hij met den mantel van conscientie tracht te bedekken. »

Tusschen de voornaamste ingezetenen, welke niet medeonder-teekend hebben noemde de pastoor de weduwe van den overleden sekretaris (1) en de overste van het gasthuis van Antwerpen (St. Elisabeth.) De gemeente maakte er zich van af met te antwoorden, dat de sekretarisweduwe bevriend was met den pastoor en dat de overste van het gasthuis buiten het dorp woonde en dus passief moest blijven in deze kwestie.

Over het eigendomsrecht moest natuurlijk breedvoerig gesproken worden. Het was een argument van den pastoor, dat, moest het door den Raad van Brabant worden aangenomen de gemeente in een lastige positie zou plaats, immers, dan had de pastoor het recht den meester met school en al te doen verhuizen, waarmede hij ook had gedreigd.

De twee-derden van het gemeentelijk verweerschrift handelen dan ook over dit punt. De redeneering komt hier op neer : De school wordt sinds een menigte van jaren gehouden ter plaatse

Frans Van Beeck (1649-1718) was sekretaris van 1674 tot 1692 en van 1700 tot 1718. Zijn echtgenoot, Josina Cath. Rommens, die hier bedoeld wordt overleed in 1744 in den ouderdom van 87 jaar, Beider grafsteen in de kerk te Wuustwezel.

Het schoolmeestershuis waarover in dit artikel herhaaldelijk sprank is.
Het is het huis naast de Kerk, dat later toeoorde aan de familie Verhaegen.
(De achterzijde volgens teekening van Jan Vervoort.)

Cliché « Periodica »
Em. Jacquemainslaan 127, Brussel.

waar nu de heer Vorsselmans zijn lessen geeft en waar hij ze ook moet geven. Dat de school op het kerkhof staat en gebouwd is op den grond aan de kerk toebehoorende, heeft niets te maken met den pastoor, vermits deze daardoor niet belet of gestoord wordt in zijn pastoreele functie. Het is bekend, dat de school op menigvuldige plaatsen en dorpen is gebouwd op erven toebehoorende aan de kerk dezer dorpen, ja zelfs, dat het noodig is de school zoo dicht mogelijk bij de kerk te zetten « als het doenlijk is ». De kerken hooren niet toe aan de pastoors, maar wel aan de gemeenschap. De pastoors hebben daarin geen ander recht, dan voor zooveel zij daarin den dienst moeten doen, mede zorg dragend, dat de kerk behoorlijk gerepareerd en in goeden staat gehouden wordt. Daarover gaat het hier echter niet.

Vermits het huis niet toebehoort aan den pastoor kan deze ook meester Vorsselmans niet doen verhuizen, des te minder, daar al de voorgaande schoolmeesters aldaar opvolgenlijk de school hebben gehouden. Dat de heer Vorsselmans geen huur betaalt heeft hiermede niets te maken. Hij kan zijn benoemingsakte voorleggen en dus ook bewijzen, dat hij dat huis mag gebruiken.

Benevens de weerlegde argumenten bevat het vertoog van den pastoor slechts « sophistieke redekavelingen, mengeling van lawaai en andere dergelijke vodden. »

Hiermede was het « nader antwoord » van de gemeente voltooid en op 9 Mei 1736, dus twee maanden later werd het aan den Raad voorgelegd.

De repliek van pastoor Janssens

De kosten van het proces, aldus vatte de pastoor zijn repliek aan, kunnen niet gedragen worden door de gemeentenaren van Wuustwezel, want hiervoor is vereischt de toestemming van de voornaamste begoede ingezetenen, ingevolge art. 49 van het reglement van 1687. De schepenen willen hun eisch kracht bijzetten door te wijzen op het consent van den heer van het dorp, maar dit consent was niet moeilijk te bekomen, « vermits de heer behoort tot de gereformeerde religie en het gemakkelijk is hem op te hitsen tegen den herder der parochianen en hem te beletten en te chagrineeren in zijn pastoreele functie. »

Het consent van den heer kan nog gerust buiten kwestie gelaten worden, aldus gaat het voort, want tusschen de onder-teekenaars is niet één der voornaamste begoede ingezetenen te vinden, zelfs zijn er verschillende tusschen die niet een voet erve bezitten en zelfs van de tafel der armen gehouden werden en wier kinderen nog dagelijks hulp ontvangen.

Benevens de overste van het gasthuis van Antwerpen en de weduwe van den overleden sekretaris kunnen nog 25 andere begoede personen worden aangeduid, welke niet akkoord gaan met de handeling van het dorpsbestuur.

Over het eigendomsrecht der school brengt de pastoor niet veel nieuwe argumenten te voorschijn. Hij stelt zich op het standpunt, dat de schoolmeester het huis gebruikt niet alleen als schoollokaal maar ook als woonhuis en dat hij bijgevolg huur moet betalen en toelating hebben van de Kerk om het te mogen bewonen. Het moet ons verwonderen, dat de pastoor zoozeer het eigendomsrecht der Kerk verdedigt, na het geschil van enkele jaren te voren, dat toen in zijn nadeel is uitgevallen. (1) Terloops haalt hij er den vroegeren begiftiger Bartholomeus van Broeckhoven nog bij te pas, maar de pastoor komt vooral op tegen de bewering als zou hij geen recht hebben om zich met de goederen der kerk te bemoeien.

De taak van den Pastoor

Hier vindt pastoor Adam Janssens de gepaste gelegenheid om zijn taak als pastoor te schetsen. Hij protesteert er tegen, dat woorden als « dwingeland » worden gebezigd ten aanzien van een herder, welke nooit te kort kwam aan zijn « plichtige devoirs tot welstand van zijn parochianen. » Het is « compassie weerdig » aldus de pastoor, dat men durft beweren dat hij het eigendomsrecht der Kerk niet te verdedigen heeft. Alsof de Kerk zou toebehooren aan de gemeente en dat de pastoor daarin geen andere rechten zou hebben, dan voor zoover hij er de diensten moet doen en mede zorg dragen voor de behoorlijke reparatie.

Het is maar al te goed bekend, dat een pastoor eerste en voornaamste momber is van de kerk. Hij moet alvorens aangesteld te worden zijn eed afleggen en den plicht op zich nemen dat hij immer de rechten van de Kerk zal voorstaan, hare goederen beheeren « tot meesten oirboir derselve », het inkomen wel bewaren en zorg dragen dat haar geen nadeel geschiedt. « Met één woord, hij is verplicht zich te gedragen ten opzichte van de kerk en hare fabriek, zooals een voogd ten opzichte van zijn minderjarige kinderen en hun goederen. »

De gemeente beweert, dat de vorige schoolmeesters ook zouden aangesteed zijn zonder tusschenkomst van den pastoor der parochie, hierbij merkt de pastoor op, dat zij dan hun plicht niet hebben gedaan, vermits de pastoor moet medestemmen ingevolge een plakkaat van 1550 en de synode van Antwerpen.

(1) « Wesalia » VIII (1933) blz. 46-66.

Dat de vroegere pastoors aan hun plicht te kort kwamen, zal mij niet beletten mijn recht op te eischen, aldus oordeelt pastoor Janssens.

De kosterij

Wat betreft de benoeming van den schoolmeester Hendrik Vorsselmans tot Koster deze draagt evenmin de goedkeuring weg van pastoor Janssens. De koster van Wuustwezel, Louis de Pester, priester, is nog in leven en alhoewel deze de kosterij niet bedient is de heer toch niet gemachtigd een plaatsvervanger aan te stellen. Op dit punt maakt de pastoor dan ook nog voorbehoud om daartegen te protesteeren bij den Raad van Brabant.

Over de benoeming van Hendrik Vorsselmans tot koster kunnen we, tevens in verband met de kosterij te Wuustwezel, aanstippen :

We hebben in vorige aflevering (1) vermeld, dat het koster-schap soms verleend werd aan een priester, die dan op zijn beurt een « bedienenden » koster aanstelde. Zoo was het ook te Wuustwezel het geval.

Willem Maesmans was slecht de dienstdoende koster, want in 1726 was E. H. L. de Pester benoemd tot koster. Deze woonde te Antwerpen en na den dood van zijn plaatsvervanger kwam het hem toe dezès opvolger te benoemen, mits toestemming van Z. H. den bisschop van Antwerpen.

Aldus blijkt uit een akte, verleden door Priester en Notaris apostolicus Jan Niklaas van der Meeren op 28 December 1736. Daarin staat vermeld, dat Eerw. Heer H. L. de Pester » in qualiteit als koster der parochiale Kerk van Wuustwezel » met toestemming van Z. H. den bisschop in zijn plaats stelde als « bedienaar en deservitor van zijn kosterij » den persoon van Hendrik Vorsselmans « voor zoodanigen tijd en termijn als het aan den titularis of aan zijne Doorluchtige Hoogwaardigheid zou believen, of totdat de E. H. de Pester zelf de kosterij zou komen bedienen. »

Hendrik Vorsselmans zou ontvangen al de « vruchten, baten en emolumenten, zoo essentiele als accidenteele » welke aan de kosterij verbonden waren.

Van zijn kant beloofde de heer Vorsselmans, dat hij de kosterij zou bedienen « eerlijk en degelijk met liefde en tot gediensigheid der gemeente » en stelde hij zich bereid de plaats af te staan ingeval de E. H. de Pester ze zelf wilde bedienen of indien hij ertoe verplicht werd. (2)

(1) Wesalia IX (1934) blz. 1-2.

(2) Kopij dezer akte berust in het archief der Commissie van Openbaren Onderstand te Antwerpen.

Tusschen de voordeelen vinden we in latere akten vermeld o. m. het steken van « bijltorf » in de heivelden genaamd het Beerschat.

Tot de accidenteele vergoedingen behoorden volgende « rechten van den koster » :

Voor ieder huwelijk 8 stuivers; voor ieder Doopsel « waarbij men gewoonlijk geeft. 10 oorden 3 1/2 of 5 stuivers; voor een berechting 7, 12 ten hoogste 14 stuivers en in vele gevallen niets; voor het inleiden eener kraamvrouw (kerkgang), voor het begraven van een klein kind 4 stuivers; voor het begraven van een groot lijk, voor het luiden, vigiliën, zingen van de Mis en achter de baar samen een gulden; voor een jaargetijde 8 stuivers; Vier missen van den Rozenkrans à 6 stuivers. Voor de Donderdagsche Mis in den Vasten en in den Advent, voor de Mis en het Lof in de Octaaf van « Venerabel », van S^ce Cecilia, van S^ce Lucia en van O. L. Vrouw Presentatie — (niet ingevuld). Voor den Dienst van Zondags en op de Heilig Dagen, en voor den verderen last, die de kosterij medebrengt ontving hij het « *Kosterskoren* » (ongeveer 45 veertelen).

Dit « *Kosterkoren* » werd rondgehaald rond Nieuwjaar. Men vergelijke met het rondhalen van eieren in de goede Week, zooals dit nu nog te Wuustwezel bestaat. Het begint na het « vertrek der klokken op Witten Donderdag en duurt tot Paaszaterdag. De misdienaars gaan dan rond met den ratel, welke die dagen ook in de Kerk dienst doet. Aan de deur ratelt men tot iemand opent en na een « Zalige Paschen » gewenscht te hebben krijgt het viertal enkele eieren, waarvan het aantal verschilt volgens de gulhartigheid van den gever. Thans komt het geven van geld meer in de mode. Eertijds zamelde men ook eieren in voor den pastoor. En de koster trok mee rond, omdat een gedeelte van deze eiergift ook voor hem bestemd was. Daarheen verwijst het gekende deuntje :

Bimbambeieren
De koster mag geen eieren.
Wat mag hij dan?
Spek in de pan
Met een dikken boterham.

We wijken echter van ons onderwerp af. Over de kosterij handelen we later nog wel, vooral in verband met de folklore. Keeren we echter terug tot de schoolmeesterskwestie.

Nog het eigendomsrecht der school

Als de tegenpartij (Meester Vorstelmans en de gemeente) weder aan het woord komt (24 Mei 1736) brengt deze vooral het eigendomsrecht der school terug op het tapijt. Men zal zich herinneren,

dat Pastoor Janssens den schoolmeester had bedreigd met uitzetting.

Vooraf vraagt men naar het testament van Van Broeckhoven, waarop de pastoor steunde (evenals bij het eerste geschil) om het eigendomsrecht der school op te eischen. Het blijkt uit de gebezigde woorden en zinswendingen, dat de gemeente de oorkonden tijdens de vroegere kwestie voorgebracht weder heeft ingezien. Maar er komen nieuwe argumenten bij. Zoo wordt verwezen naar de overeenkomst met schoolmeester Jan Maropius dd. 12 Juli 1598 waarin staat vermeld « Item de schoolmeesterswoonst met den hove zal meester Jan ook gebruiken zooals van ouds geplogen is geweest. » Vroeger werd dit schoolhuis ook nog bewoond door den kapelaan Nicasius van Coeckhoven, welke gedurende eenige jaren een « clerck » heeft gehouden « met den welke hij was schoolhoudende. » Deze Nicasius van Coeckhoven bewoonde het huis, niet als kapelaan, maar wel als schoolmeester.

Het bewonen van het schoolhuis is een emolument van den schoolmeester en dat is zoo van ouds geweest. Hierna luidt het besluit « Zoodat in rook komen te verdwijnen al zijne raisonnementen (van den pastoor) nopens zijnen eed en plicht om te zorgen tot meest voordeel van de kerk en het behoud harer inkomsten. Het is zonderling en het is zeker een nieuwigheid, die de pastoor wil ondernemen van zich te verzetten tegen de geheele gemeente. »

Het moet ons toch wel eenigszins verwonderen, dat de gemeente zich laat verschalken door den pastoor en haar recht op de school verdedigt terwijl het veel eenvoudiger ware geweest te herinneren aan de vroegere uitspraak van den Raad van Brabant.

De pastoor brengt namen en feiten voor

Een maand daarna 16 Juni 1736 komt de pastoor eveneens met een « naerdere » repliek voor den dag. Het kan niet anders ofer moesten al meer en meer feiten in het debat worden betrokken, waardoor de verweerschriften al maar langer werden. De pastoor brengt het nu reeds tot 94 artikelen! Ook de stijl wordt vinniger en men voelt het aan, dat het dorp stilaan in twee welafgescheiden kampen is verdeeld.

Zoodus, zegt de pastoor, er wordt beweerd, dat heel het dorp tegen mij staat. Eerst en vooral is de procuratie ongeldig waarbij de schepenen toelating kregen om in rechte te treden, en ook de benoeming is van geen waarde. Artikel 49 van het reglement

van 1687 schrijft immer voor, dat alleen de *begoede* ingezetenen in aanmerking komen. Het aantal onderteekenaars heeft geen belang. (De gemeente had er nl. op gewezen dat zij zoo handteekeningen voorlegde).

Ziehier volgens den pastoor de namen der « principaelste goeoydens van Wuustwezel » : Het gasthuis van Antwerpen, de weduwe van den sekretaris, de erfgenamen van priester De Holck, de erfgenamen van wijlen den licentiaat de Heuvel, Jan Adriaan Goetstouwers, Sieur Bollen, het begijnhof van Antwerpen, de erfgenamen van wijlen Adriaan de Langereyt, de erfgenamen van Adriaan en Jan Van Looveren, de erfgenamen van Willem Luyckx, Marie Adriaan Nuyten, de Weduwe Jan Cocx, Marie van Ostaeyen, Adriaen Swaegemaekers, Cornelis van Elsaeker, Jan Mirop, Jan Sibs, oud-borgemeester, voornaamste ingezetene van Tereik.

Al deze personen hebben zich niet akkoord verklaard en hebben dus ook niet onderteekend, « maar de gemeente overheden hebben doen teekenen hunne pachters, schoenlappers, wevers, wolspinners en anderen, die niet een voet erf bezitten, ja zelfs van de tafel der armen worden gehouden. »

De gemeente had ook de bemerking gemaakt, dat degenen die buiten het dorp woonden niet mée te praten hadden bij de benoeming en dat hun toestemming niet vereischt was voor de toelating tot procederen. « Die zijn dus maar alleen goed om belastingen te betalen ! » zegt de pastoor en, gaat hij voort, als de proceskosten moeten betaald worden, dan zullen zij het grootste deel moeten bijbrengen.

Het geval Maropius. — De verwoesting van 1598

Hierboven hebben we gezien dat de overeenkomst met meester Jan Maropius wordt aangehaald. De pastoor vraagt blijkbaar niet beter dan dat de kwestie van het eigendomsrecht heropgerakeld wordt. Ziehier wat hij tegen die overeenkomst heeft aan te voeren :

Het kan best dat meester Maropius de vrije beschikking kreeg over school, huis en hof. Immers de Kerk en de H. Geesttafel hadden ook het hunne bij te dragen in de vergoeding van den schoolmeester. En vermits de gemeente geen school bezat, kon ze ook geen toelating tot gebruik geven. Bovendien in 1598 was er geen pastoor te Wuustwezel. « Mits den pastoor van dien tijd, met name Quirijn Peeters door de troebele tijden van beeldstormerij en desolate onheilen welke begaan werden door de geuzen, met de gemeentenaren de vlucht heeft genomen en het

dorp heeft verlaten. Welk dorp alsdan zoo is verwoest geweest, dat het was gelijk een wildernis en voor eenigen tijd zonder pastoor was. » (1)

Het kontrakt met Jan Maropius, waar men zich op beroept, is niet onderteekend door den schout, althans niet als kontraktant, wel als getuige. « Waarin nog een verholen mysterie kan steken » meent de pastoor. Volgens hem zou Peeter Jordaens, die toen schout was, slimmer geweest zijn dan de huidige schepenen en zou hij geweten hebben, dat hij niet kon beschikken over de school.

Het beheer der Kerkelijke goederen

Met grooten omhaal van woorden hadden de schepenen beweerd, dat de pastoor wel iets te vertellen had in het beheer der Kerk, maar dat hij zijn gezag deelde met de Kerkmeesters. De pastoor zegt « dat men zeer weinig idee moet hebben van de functie van een pastoor om zulken onzin op papier te durven zetten. » « Het is wonder, gaat hij voort dat zij (de schepenen) niet aan deze koord hebben durven trekken, toen ik onlangs door de regeerders heb doen terugbetalen de som van 700 gulden, dewelke zij van het geld van de kerk hadden genoten en daarmede hadden betaald hun schulden, dorpslasten, enz. De fabriek van de kerk van Wuustwezel zou voorwaar welhaast geruïneerd zijn, indien de pastoor er niet was om er zorg voor te dragen en toezicht uit te oefenen, en alles overliet aan de bestiering der kerk- of armmeesters, dewelke zoo negligent zijn in het sluiten hunner rekeningen, dat er sedert het jaar 1717 te betalen staan over de twee duizend gulden, niettegenstaande al mijn moeite en waakzaamheid en ondanks het reglement van 1716. (2) Dit weze hier gezegd om aan te toonen, dat de schepenen en dorpregeerders beter zouden doen te zwijgen over het beheer der kerkgoederen, aldus de pastoor, en hij besluit zijn verhoog met nogmaals den wensch uit te drukken, dat de kerk bij vonnis zal bevestigd worden in haar eigendomsrecht over de school.

In een volgende bijdrage behandelen we het einde van het geschil.

K. PEETERS.

(1) Zie « De Zwarte Dood » in « Wesalia », 1^e jg. (1926) blz. 73-82.

(2) Over dit reglement zie « Wesalia », 2^e jg. (1927) blz. 58-62.

Een Hollander in de Vlaamsche Gewesten 1836

Onder dezen titel vinden we een interessante bijdrage in de Verslagen en Mededeelingen der Kon. Vlaamsche Akademie (April-Mei 1933) ingezonden door *Lode Baekelmans*, briefwisselend lid dezer Akademie.

Het is het reisverhaal van Mr. A. W. Engelen (1804-1890), getiteld « *Wandelingen door Brussel en een gedeelte van België in 1836* » dat hier wordt ontleed. Ziehier wat we in verband met den doortocht te Wuustwezel uit deze bijdrage overnemen.

« In het logement « De Kroon », binnen *Breda* wacht hij (A. W. Engelen) op toelating om België te mogen bezoeken : « Ik had het treurige vooruitzicht van mij eenige dagen binnen *Breda* te moeten ophouden, te weten totdat het den Hemel, of liever den Heer François te Brussel, behagen zou, mij verlof te verleen, om het land der nieuwmodische vrijheid, der blauwkielen en bierdrinkers binnen te rukken. Sedert ettelijke weken werd er moeite in het werk gesteld, om dit verlof voor mij te verwerven, doch hetzelfde was tot dusverre, onder verschillende voorwendsels, telkens geweigerd. Eindelijk was hij echter bericht, dat, indien ik eenige voldoende redenen kon bijbrengen, waarom ik in België wenschte toegelaten te worden — handelsbedrijven b. v. of iets van dien aard — de toestemming daartoe mij zoude geworden ».

Daarop verklaart hij te komen om boeken te koopen en de nieuwere Belgische literatuur te leeren kennen...

Eindelijk krijgt hij bericht, dat de vereischte pas te West-Wezel (sic) voor hem gereed lag en vertrekt met een ouderwetsche Faëton naar Antwerpen. Het rijtuig, zwaar beladen met pakgoederen, moet daarbij zes « passagiers » bergen. Het gezelschap bestond uit twee Antwerpsche kunstkoopers, een Fransch acteur en een wat al te vrijmoedige gezellin, een Engelschman en een jonge Amsterdamsche melkmuil... De paarden blijken geen hard-dravers en de diligentie heeft rampspoed, waarbij de Antwerpe-naars in het Vlaamsch vloeken, de theaterheld in het Fransch, de schoone toebereidselen maakt om te bezwijmen en de Amsterdammer om haar bij te staan, en enkel de Engelschman zijn « verwonderlijke koelbloedigheid » weet te bewaren. De voerman haalt dan, mits extra-betaling, een drietal « vlugge kleppers »...

Te West-Wezel (sic) heeft het douane onderzoek plaats, in een herbergskén, dat den weidschen naam van Hôtel de l'Etoile droeg. Aan het hoofd der douanen stond, gelijk hem een der Antwerpenaars verhaalde, een Franschman, «un vilain bougre», een gelukzoeker en wat al meer... De schrijver staat verlegen wanneer de man boeken ontdekt : o. m. van Kampens Gedenkboek over den Belgischen Opstand. De Franschman, « zoo norsch als een oorwurm » laat hem toch toe mits een fooi en goede woorden zijn koffers te sluiten en begint dan de kisten en doozen der tooneelheldin te onderzoeken.

Wanneer zij eindelijk Antwerpen naderen wordt de weg « steeds levendiger en het getal van rijtuigen en voetgangers neemt toe ». Enkele fraaie landhuizen meestal van bloemperken omgeven, met lanen en boschjes in het verschieft, vertoonden zich ; ook vele herbergen die er echter minder gunstig uitzien. »

Intusschen nadert de reiziger de Scheldestad en hebben wij er ons niet verder mede in te laten. In de bijdrage van Lode Baekelmans wordt dan verder het heele boek ontleed : het bezoek aan Antwerpen, Brussel, wandelingen doorheen de Kempen, enz.

Inhoud van Tijdschriften

Verslagen en Mededeelingen der Kon. Vlaamsche Akademie voor Taal- en Letterkunde.

Januari 1934.

Prof. Dr. M. Sabbe. Klaagdichten over het Barrière-Tractaat. — *Prof. Dr. A. J. J. Van de Velde.* Bio-bibliographische aantekeningen over Johan van Beverwyck (1594-1647). — *Dr. J. Muls.* Een onuitgegeven gedicht van Paul van Ostayen. — *Dr. Alb. J. Van de Velde en Apotheker Dr. Alb. De Clercq.* Warenkunde en pharmacie in betrekking met theoretische plantenkunde. — † *Karel de Flou.* Over de beteekenis van enkele Toponiemen uit Westelijk Vlaanderen.

Februari 1934.

Felix Timmermans. Breugel. — Een veronderstelling. — *Em De Bom.* Dr. Jan Oskar de Gruyter. — *Prof. Dr. J. Van Mierlo S. J.* Over Hadewyck naar aanleiding van een dissertatie. — *Prof. Dr. Alb. J. J. Van de Velde.* Een microbiologische Woordenlijst. Bijdrage tot den woordenschat.

Maart 1934.

Prof. Dr. J. Vercoullie. De Germaansche etymologiën in den « Dictionnaire général ». — *Prof. Dr. M. Sabbe.* Vreugdezangen bij het tijdelijk verdrijven der Barrière-garnizoenen, in 1745. — *Prof. P. Jos. Mullie.* De uitvinding der druk-kunst in China. — *Mr. Leonard Willems.* Maerlantstudiën — Reinardiana.

April 1934.

Prof. Dr. A. Carnoy. Reduplicatie in de Kindertaal. — *Herman Teirlinck.* Een tweede exemplaar van de Plantiniaansche Reinaertuitgave (1566) ontdekt. — *Dr. O. Obreen en Dr. A. Van Loey.* De oudste Middel-nederlandsche Oorkonden.

Bijdragen tot de Geschiedenis (Ploegstraat 23, Antwerpen).

XXVe jg. nr. 3.

A. Erens. Kronijke van gebeurtenissen te Antwerpen, vooral van 1572 tot 1585. — *J. Kleynjens S. J.* De Jezuïetenstichting te Destelbergen. — *id.* Het conflict tusschen Mgr. Ciamberlani en Koning Willem I. — Historische bibliographie. — Rond het taalverbod van 1819.

Eigen Schoon en De Brabander, orgaan van de Geschied- en Oudheidkundige Kringen van West-Brabant.

XVIIe jg. Bijzonder gewijd aan de Maria-vereering in Brabant.

Sinte Geertruydsbronne. (Bergen op Zoom.)

H. Levelt. Bijdrage tot de Geschiedenis van de Gemeente en van het Gemeentebestuur van den Auvergnepolder onder Halsteren. — *Dr. A. Erens.* Oosterhout en de Franche contributie van 1688. — *C. Hollestelle.* De voormalige stad Reymerswale. — *M. v. d. Mortel.* Het Raadhuis te Halsteren (1633-1933). — *J. W. A. Gommers.* Bijgeloof uit West-Noord-Brabant.

Oost-Vlaamsche Zanten. Algemeen Tweemaandelijksch Tijdschr. voor Folklore.

IXe jg. Nr. 3-4.

Clement Trefois. De Draak van het Belfort te Gent.

DE ZUIDERKEMPEN. Geschied- en Oudheidkundige Kring voor de Kantons Westerloo-Beeringen-Mol.

E. Sneyers. Uit de geschiedenis van Oosterloo. — A. Ercns. De edelmoedige pastoor van Meerhout. — J. J. Evers. De Witheerenpastoors van Tessenderloo. — J. Helsen. Kempisch Recht. Inbreuken op de keuren van Tongerlo.

Herentals. Tijdschrift.

I^e jg. (1934) Nr. 1.

Dr. J. Helsen. De naam Herentals. — Nest van de Nect. Oud-Herentals. — A. Cools. Van brave Kempische mensen. — J. Verheyen. Onze Ste. Walde-trudiskerk. — Pol Heyns. Het beeldhouwwerk in Sinte Waldetrudis. — id. Folklore (Kinderrijm). — André Verrycken. Kunstfoto's. — A. Van Peel. Kaart : De omgeving van Herentals.

Nr. 2.

E. H. J. Verheyen. Het stadhuis van Herentals. — Dr. Remi Sterkens. Servacs Daems. — Dr. J. Helsen. Een herfstwandeling door bosch en hei (met kaart).

BOEKENNIEUWS

C. J. LAURYSSSEN : *De Molens van het Graafschap en het Hertogdom Hoogstraten*. — (Brecht, Braeckmans, 1934. — 200 blz. + 15 pl.).

De stad Hoogstraten heeft het geluk onder hare inwoners mensen te vinden, die zich wijden aan historische opzoekingen betreffende de aloude vrijheid, betreffende het graafschap en het hertogdom. Sekretaris-archivaris E. Adriaensen z. g. was op dit gebied een baanbreker. Het door hem zoo rijkelijk uitgestrooide zaad is niet op de rots gevallen, maar in vruchtbare aarde. Want te Hoogstraten ontkiemde een Oudheidkundige Kring, die groeide en bloeide en die thans vruchten afwerpt, waaraan niet alleen de Hoogstratenars, maar al de belangstellenden in Kempische geschiedenis zich te goed doen. Onder de stuwkracht van den E. H. Lauwerys, werken daar een schaar voortreffelijke lieden, die ervoor zorgen dat men welhaast een speciaal rek in de boekenkast moet vrijhouden om al de werken over Hoogstraten te bergen.

Een dier taaie werkers is C. J. Lauryssen, van wien we onlangs die mooie « Hoogstraten's Kinderspelen » mochten bespreken en die thans de molens van het graafschap en het hertogdom te voorschijn heeft getooverd om ons hun wedervaren te vertellen. En zij waren talrijk, die molens zegt schrijver, « zoo had men te Hoogstraten een watermolen ter streek het Laar of Larenheiken en een windmolen; te Rijkevorsel een windmolen; te Merksplas een windmolen; te Minderhout een watermolen ter streek Ibbbrugge, nabij de van ouds gekende herberg « De Zeeman »; te Meersel onder Meerle een watermolen; te Ekeren twee windmolens: een ter streek Katerheide een tweede te Hoevenen. »

In dit mooie boek worden nu de wederwaardigheden dezer molens, waarvan er eilaas reeds vele verdwenen zijn, geschetst. In een eerste deel worden de economische verstandhoudingen behandeld: de verpachtingen en de herstellingen, in het tweede deel krijgen we dan de eigenlijke geschiedenis van elk der acht molens. Als aanhangsels volgen: naamlijsten der overheidspersonen, rentmeesters en pachters en wat ons zeer veel genoegen deed: een opgave der oude maten, gewichten en munten, met hun benaderende waarde. Voor degenen, die er meer over willen weten of die er een verdere studie willen aan wagen zijn er een honderdtal bijlagen (documenten). De vijftien platen, oude plans en molens voorstellend, zullen zeer welkom zijn.

De heer Lauryssen is een waardig lid van H. O. K. en hij bewijst zijn stad en de Kempen onschatbare diensten door zijn werk. We wenschen hem van harte geluk en hopen dat hij het hierbij niet laten zal, want: we hebben te vergeefs gezocht naar een hoofdstuk waarin de folklore der molens behandeld wordt. De heer Lauryssen heeft door zijn « Kinderspelen » aangetoond, dat hij de kunst verstaat om folkloristische gegevens te verzamelen en te publiceeren. Hij is ons dus ook nog een studie schuldig over « Hoogstraten's molens en molenaars in de Folklore ». Niet te lang wachten a. u b.

K. P.

J. P. SINNINGHE. *Brabantsche Volkshumor*. (Uitgeverij « Eigen Volk ». — Scheveningen) 190 blz. fl 1.75.

Nu en dan verschijnt er op het gebied der folklore een werk, dat samenbrengt wat « her en der » verspreid lag. De groote verdienste dezer verzamelaars — als we ze zoo noemen mogen — ligt hierin, dat het folkloristisch materiaal er bruikbaar door wordt, vooral dan wanneer het boek voorzien is van een alfabetisch register, zooals dat in het werk van Sinninghe het geval is, en wanneer de noodige aanduidingen en verwijzingen voorhanden zijn.

Samensteller heeft, benevens een veertigtal werken ook den « volksmond geraadpleegd alsmede een onuitgegeven werk in handschrift. »

We hebben alle respect voor de bedoeling van den schrijver : « aan het volk zijn grappen en vertellingen terug te geven in een tijd dat ze het lachen verleerd hebben. » Hij kon dit doel bereiken en tevens de wetenschap meer dienstbaar zijn indien hij na elke vertelling, na elk vers, na elken spotnaam een korte nota had ingelascht waarin verwezen werd naar bronnen en varianten werden aangeduid. Dat was het, wat we in het vorige werk van schrijver « *Brabantsch Sagenboek* » zoo flink en degelijk vonden.

De folkloristische wetenschap vordert met snelle schreden. Ze komt in het brandpunt der belangstelling, laat ons dan toch doen al wat mogelijk is om het materiaal, dat we verzamelen zoo bruikbaar en zoo wetenschappelijk mogelijk aan te bieden.

Dit nieuwe boek van Sinninghe heeft zeker verdiensten, maar we meenen dat hij het bijltje er te vroeg bij neergelegd heeft.

K. P.